

Зорко Анатолій

в.о. доцента кафедри живопису і композиції,
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури

**КОЛОРИСТИЧНІ ПОШУКИ
В НАТЮРМОРТАХ
ОЛЕКСАНДРА ШЕРЕМЕТА**

Анотація: В статті досліджується взаємозв'язок форми і кольору у натюрмортах О. Шеремета. Розглядаються притаманні його творчій манері риси, емоційне та змістове навантаження його робіт.

Ключові слова: живописна фактура, рельєфний мазок, колористичні пошуки.

Аннотация. Зорко А. Колористические поиски в натюрмортах Александра Шеремета. В статье исследуется взаимосвязь формы и цвета в натюрмортах О. Шеремета. Рассматриваются присущие его творческой манере черты, эмоциональная и содержательная нагрузка его работ.

Ключевые слова: живописная фактура, рельефный мазок, колористические поиски.

Annotation. Zorko A. Coloristic quest still lifes Alexander Sheremet. The article examines form and color subjection in still lifes A. Sheremet. Considered inherent to his creative style features, emotional and semantic load of his works.

Keywords: painting texture, relief swab, coloristic searches.

Постановка проблеми. Олександр Петрович Шеремет (1950–2007) знаний в Україні художник. Професор кафедри живопису і композиції Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки художників України. Його успіхи і досягнення перервала передчасна смерть, яка зупинила творчий злет і життєві сподівання. Але його особистість, його талант залишилися у творчості учнів та спогадах близьких людей. І звичайно ж, у світі його творів, сповнених світла, поезії, інтригуючої недовомовленості.

Аналіз публікацій наводить на думку про недостатність висвітлення як творчості митця, так і розвитку жанру українського натюрморту. Творчості митця присвячений каталог (посмертний) творів останніх років життя із невеликою передмовою[4]. Так само і натюрморт згадується в малочисельних оглядових статтях про окремі виставки [1,3]. Тому актуальним видається більш детально вивчити його творчість, проаналізувати основні твори, виявити значення в загальному руслі мистецьких процесів.

Народився О. Шеремет на Полтавщині 29 жовтня 1950 року. Навчався у Дніпропетровському художньому училищі. 1978 року закінчив майстерню В. Шаталіна в Київському художньому інституті (нині НАОМА). З середини 1970-х років був активним учасником республіканських та міжнародних виставок, неодноразово проводив персональні виставки (остання відбулася 2002 року). Його картини зберігаються у музеях і приватних колекціях.

Провідним жанром його творчості був натюрморт. Досить непростий жанр, який вимагає від художника вишуканого смаку, відчуття гармонії кольору і форми, небуденного світосприйняття.

Жанр натюрморту як самостійний жанр пройшов свій поступальний шлях розвитку. Реалістичні відтінки у творчості видатного італійця Караваджо («Корзина з фруктами»), пишність та багатство фламандських натюрмортів Снейдерса («Лавка дичини»), «Рибна лавка»), тихе життя у голландських натюрмортах Пітера Класа («Сніданок»), витончено-розкішні предмети Віллема Кальфа («Натюрморт з наутілусом»), анімалістичні натюрморти Яна Венікса («Натюрморт з мисливськими трофеями»), квіткові феєрії Абрахама Міньона («Фрукти та квіти») – таким видовим розмаїттям був представлений жанр натюрморту у сімнадцятому столітті. Якщо в західноєвропейському мистецтві натюрморт переживав певні періоди розквіту, то в російському мистецтві на ієрархічних щаблях академічного живопису займав найнижчу ступінь, аж до кінця дев'ятнадцятого століття. То ж розвиток цього жанру в Росії припадає тільки на початок ХХ століття.

Як відомо, натюрморт може грати самостійну роль і бути предметом відображення окремої композиції, а може бути доповненням в інших жанрах живопису, надаючи додаткової інформації у розкритті сюжету чи психологічній характеристиці зображених персонажів.

Робота над творчим натюрмортом може відбуватись декількома напрямками. Художники на

основі побаченого створюють натурні замальовки, при цьому одні художники малюють натуру такою, як вона є, логічно вибудовуючи її в певному форматі, інші творчо інтерпретують натуру на картинній площині. В інших випадках митці створюють натюрморт на основі фантазії, задуму, який у них виник, і вже відштовхуючись від нього, вибудовують композицію.

Натюрморти Олександра Шеремета це здебільшого фантазійні образи, точніше реальні, легко впізнаванні, але завжди відірвані від буденності, виведені на вищий, символічний, іноді досить неоднозначний, рівень сприйняття. Натюрморти останніх двох десятиліть найяскравіше демонструють непересічність світобачення художника, його оригінальну стилістичну манеру, неповторний образний світ.

Певною мірою, у своїх роботах митець порушує загально визнані прикмети жанру натюрморту. А саме, чітко відтворення фактури предметів, контраст фактури предметів (знову ж таки для виявлення специфічних особливостей матеріалу, будь-то шершавий глиняний посуд, блискучі металеві сосуди, прозоре скло), характерне освітлення, за рахунок якого ця фактура виявляється найвиразніше. О. Шеремет відходить від реалістичного відтворення «мертвої натури», і завдяки багатоплановості образної побудови композиції його «головні персонажі» насправді оживають, стають неоднозначними і красномовними, розкривають перед глядачем не тільки свій власний матеріальний світ, але й опосередковано розповідають про характер чи уподобання їх власників, несуть у собі філософський підтекст, викликають образи й асоціації, напряду не пов'язані із зображенням сюжетом.

Значну роль у створенні символічних образів відіграє манера живопису художника. Зокрема, широкий пастозний мазок, що сміливо змінює напрямок на полотні – то лягає спокійною горизонталлю, то окреслює динамічну діагональ, то сміливо порушує цілісний контур форми зображеного предмету.

Так само символічно трактує художник і колористичне рішення творів. У картинах «Натюрморт з іконою та сухими соняшниками» та «Натюрморт із старими речами» (обидва 1992, п.о., 80x80) він вирішений у гамі жовто-червоних і коричневих кольорів, покладених локальними контрастними плямами, що надає роботам схожості з іконописом. Останнє підсилюється підвищеною декоративністю творів, практичною відсутністю передачі глибини простору. «Натюрморт з іконою» побудований на співставленні всього двох предметів – ікони із зображенням Георгія-зміборця та вази із сухими чорними соняшниками. Ці предмети, максимально наближені до першого плану, зображені на жовто-коричневому тлі із червоним акцентом, виразно контрастують одне з одним. Невеликого розміру ікона, написана в світлих охристо-білих тонах, з відтворенням мілких деталей, а поряд із нею темно-коричнева монументальна ваза із такого ж кольору соняшниками, що темними кругами нависають над іконою. Драматизм кольорових контрастів, зображення св. Георгія, така незвична інтерпретація образу соняха породжують зримі образи боротьби добра і зла.

Цій роботі і композиційно і колористично близький «Натюрморт зі старими речами», що відтворює предмети народного українського побуту.

Мотиви українських національних традицій звучать у роботах «Весільний натюрморт» та «Глечики» (1990, п.о., 100x100; 100x120), що знову представляють собою своєрідний диптих. Загалом, характерною рисою творчості О. Шеремета є створення так званих парних робіт. Вони не завжди виникали в один і той же час, між ними міг лежати проміжок у декілька років, але за ідейним змістом, тематикою, повторенням окремого елемента зображення, в колористичному або композиційному вирішенні вони логічно становили собою диптихи. Елементом, що поєднує дві останні роботи є тканий рушник-доріжка, що плавно опускається зі стіни на стіл, на якому розташовані предмети. У «Весільному натюрморті», вирішеному у світлих жовтих, червоних, рожевих тонах, цей рушник зміщено до правого поля картини так, що глядач бачить його початок, але продовження зникає за обрізом полотна. Такий прийом сприяє виникненню відчуття безмежності, асоціюється із довгою життєвою дорогою, яка ще попереду у молодят. Мотив руху по життєвому шляху підкреслює і рух вгору по вертикалі букету видовжених біло-червоних квітів. Робота «Глечики» є наче продовженням в часі першої роботи. Картина має більш статичну і врівноважену композицію. Рушник розміщено в центрі полотна, по сторонам його фланкують два масивні пузаті глечики, між якими у спокійному ритмі зображені ще чотири глечики. Симетричне розташування предметів, спокійний гармонійний колорит із незначними акцентами червоного і синього створюють відчуття розміреного впорядкованого побуту, що нагадує налагоджене сімейне життя.

«Фруктові» натюрморти побудовані на контрастному колористичному вирішенні. «Яблука» і «Груші» (1992, п.о., 50x60; 50x55) близькі за форматом і композицією, але прямо протилежні за тональністю. В першій роботі переважають теплі червоно-коричневі відтінки, в другій – синьо-зелені кольори. В цих роботах тло набуває більш абстрактного декоративного звучання, що разом із досить узагальнено трактованими фруктами знімає відчуття побутовизму, де головний акцент зроблено на кольорових співвідношеннях.

О. Шеремет був гарячим шанувальником творчості митців, що входили до мистецького угруповання «Бубновий валет», зокрема, І. Машкова та П. Кончаловського, провідних художників цього об'єднання, що вирізнялись рідкісним життєлюбством та силою живописного темпераменту. Останнє виразно проглядається і в творчості О. Шеремета. Як зазначав у дослідженні присвяченому жанру натюрморту Ю. Герчук: «Ретроспективізм, занурення у минуле, що матеріалізується навколо себе підбором старих речей, стає на початку ХХ століття не стилем мистецтва тільки, але стилем життя, засобом існування. І в мистецтві цього часу, насамперед у художників «Мира искусств», стара річ з епохи цільного стилю переживається повторно, як уламок прекрасного минулого, втраченого золотого століття мистецтва і культури» [2, С. 60].



Весільний натюрморт, п.о., 100x100, 1990.



Бароковий натюрморт, п.о., 50x65, 1991.



Яблука, п.о., 50x60, 1992.



Натюрморт з іконою та сухими соняшниками, п.о., 80x80, 1992.



Годинник, п.о., 50x85, 1994.

«Уламки прекрасного минулого» проглядаються у вишуканих роботах «Бароковий натюрморт» (1991, п.о., 50x65) та «Годинник» (1994, п.о., 50x85), вирішених із надзвичайною силою живописного темпераменту. У «Бароковому натюрморті» на тлі багато гаптованого гобелену холодних синьо-зелених та охристих кольорів змальовано старі речі – металеву блискучу табакерку із кришкою, морську раковину, що була диковиною для європейця сімнадцятого століття, прозорий скляний келих з вином. Закругленість композиції породжує плавний ритм силуетів, що наче кружляють у просторі під звуки повільної музики. Завдяки напівтонам художник гармонійно поєднує кольорове різнобарв'я в єдине гармонійне ціле. Натюрморт «Годинник» більш стриманий і в композиційному і в колористичному плані. Старе люстерко, позолочений годинник, досить неочікувано банани у вазі – всі предмети розташовані на першому плані, наче виставлені на показ глядачу (так званий «демонстраційний» натюрморт). На противагу закругленому руху предметів з попередньої роботи тут композиція побудована у вигляді плавної хвилястої лінії.

Колорит вирішений у трьох основних тонах – жовтий, синій, білий, з додаванням зелено-коричневих відтінків, що зведені до гармонійного звучання загальною холодною тональністю картини.

Не зважаючи на відмінність формальних засобів ці роботи поєднують єдине емоційне звучання – меланхолічно-ретроспективне, просякнуте тихим смутком за минулим, своєрідні «сльози речей», що нагадують думки і відчуття людей. А загалом, світ представлених речей дає виразне уявлення про світ їх власників, долі яких відповідно сприймаються як відголоски минулих часів.

Квіткові натюрморти сповнені більш піднесено-життєстверджуючим настроєм. І в першу чергу завдяки яскравому, або навіть контрастному, колористичному рішенню. В роботах «Святковий натюрморт» (2000, п.о., 70x70) та «Натюрморт з віялом» (2006, п.о., 60x50) зникає характерна утаємниченість чи багатозначна недомовленість притаманна образам О. Шеремета. Тут переважає реальна предметність матеріального світу в його характерних проявах – краса, що оточує людину в повсякденні й іноді втрачає свою привабливість, стаючи звичним буденним явищем. Іноді тільки око художника може побачити і відтворити звичні речі під неочікуваним кутом зору і надати їм нетривіального звучання.

На тлі рожево-фіолетової стіни виразним силуетом красується букет бордових жоржин. Тонкі пелюстки мереживом ліній нагадують морську зірку і чіткими звивистими лініями заповнюють весь формат полотна. Ваза з квітами стоїть на благородного темно-зеленого кольору столику вишуканих барокових форм. Певним переходом від зеленої горизонталі до бордової вертикалі фонтану квітів є округлі персики, на яких рефлексують червоно-зелені кольори. Загалом колорит натюрморту приглушений, без відкритих яскравих сполучень, але саме завдяки цьому художник створює відчуття урочистості, святковості.

«Натюрморт з віялом» вирішений у більш узагальнено-декоративному ключі. Хоча композиція дуже близька до попередньої роботи (квіти у вазі, що стоять на столі поруч із персиками), але завдяки відкритим насиченим кольорам художник створює інший емоційний світ. Дана композиція побудована на протиставленні контрастних кольорів – жовто-помаранчеві персики, рожево-червоні квіти, синьо-блакитне віяло могли б створити строкатий дисонанс. Але візерунчаста синьо-зелена із крапленням жовтого скатертина, мотиви якої відгукуються у малюнку біло-блакитного тла урівноважують звучні кольори змальованих у натюрморті предметів.

Є у творчості О. Шеремета виключно фантазійні натюрморти. Своєрідний диптих, який поєднує один мотив – зображення морських раковин. Вони є «головними героями» в роботах «Урочистий натюрморт» (1991, п.о., 80x80) та «Рапан на тлі кипарисів» (1995, п.о., 80x80). Незважаючи на різницю у роках створення вони сприймаються виключно як парні роботи – саме за близькістю колористичної гами. Поєднання блідо-рожевих, білих та охристих кольорів не відволікає увагу глядача чи від осягнення тайни, чи пошуку логічного взаємозв'язку існування в картинній площині раковин рапанів на тлі кипарисів або сприймання мелодійного кружляння нечітких силуетів раковин рапанів у круговому хороводі на декоративному рожево-коричневому тлі.

Натюрморти Олександра Шеремета – це завжди світ втаємничених речей, поєднання наче несумісних і тому загадкових у своїй недомовленості предметів, які часто несуть у собі емоційність, що скоріше притаманна людській особистості. Тому вони перестають бути частиною світу «мертвої природи», а перетворюються на ті казкові речі або персонажі, що оживають, коли їх не бачать люди. Вони вміють спілкуватись, любити, страждати. І завжди суттєву роль у створенні цілісного образу відіграє колористичне вирішення композицій – вишукане, гармонійне, яке засвідчує визначні здібності художника у цій царині, вміння бачити світ і мислити саме кольором.

Бібліографія:

1. Васильева Т. «Как свежибыли розы» // Антиквар. – 2009 – № 12. – С. 6
2. Герчук Ю. Живые вещи. – М.: Советский художник, 1977. – 141 с.
3. Куліненко Л. Розмаїття українського натюрморту // Музеї України. – 2009. – № 1. – С. 34 – 35
4. Олександр Шеремет. Живопис / Упоряд. А. Шеремет. – К.: Національна спілка художників України, 2008. – 36 с.